

Umsögn um „Drög að frumvarpi til laga um náttúru- og innviðagjald“

Undirrituð hefur starfað í atvinnugreininni ferðaþjónustu frá 1986 og kynnst öllum hliðum hennar af eigin raun og jafnframt tekið virkan þátt í mótun og þróun greinarinnar á landsvísu. Starfaði lengi hjá stórum fyrirtækjum í Reykjavík, en frá árinu 1996 fyrir sveitarfélögin í Uppsveitum Árnessýslu með sveitarstjórnnum og fyrirtækjum á svæðinu í þrjátíu ár. Viðfangsefnin fjölbreytt; stefnumótun, eftirfylgni, innviðauppbýgging, frumkvöðlastuðningur, samstarfsverkefni o.fl. Þannig að ég þekki svæðið, fólkið og söguna vel og ferðaþjónustu á landsvísu einnig. Samvinna og samráð hefur alltaf verið lykilorðið í ferðaþjónustu til að ná árangri þ.e. samvinna innan svæðis, milli svæða, milli landa, við stjórnvöld og þverfagleg.

Gjaldtaka

Ég er ekki á móti álagningu náttúru- og innviðagjalds, en hvet ráðamenn til að vanda til verka og biðla til þeirra að skoða vel stöðu, þróun og reynslu á svæðum áður en ráðist er í verkið. Það er ekki eftirsóknarvert að fara af stað með eitthvað sem ekki skilar þeim árangri sem vonir standa til þegar upp er staðið. Bestu kostina hef ég talið vera komugjald til landsins og/eða náttúrupassa sem gildir fyrir allt landið. Margt hefur breyst síðan fyrsta hugmynd um náttúrupassa kom fram og allt er framkvæmanlegt með góðum vilja og tækni.

Að hefja gjaldtöku einungis inn á þrjá staði er grafalvarlegt inngrip og gróf mismunun að mínu mati. Miklar líkur eru á að þetta hafi neikvæð áhrif á atvinnulíf á svæðinu. Það er von mín og trú að þessi drög að frumvarpi verði tekin til endurskoðunar og betri lausn fundin, sem ekki skapar ringulreið og sundrung í þessum mikilvæga málaflokki. Fróðlegt væri að sjá útfærslu og útreikninga á því hvað verður eftir þegar upp er staðið og allur kostnaður við framkvæmd og eftirfylgni liggur fyrir. Mikilvægt er að framkvæmd og eftirlit sé skýrt mótað fyrirfram svo árangur náist og fyrirsjáanleiki. Reynslan segir okkur að erfitt er að ná utan um þá sem ekki fara að lögum og reglum í greininni og eftirfylgni hefur þar verið töluvert vandamál. Upplifun gesta af fyrirhugaðri gjaldtöku er líka afar mikilvægur þáttur þar sem það varðar orðspor landsins alls.

Þingvellir

Hvers vegna að breyta því sem vel gengur eins og núverandi fyrirkomulagi á Þingvöllum sem hefur aldrei verið betra?

Fyrsti þjóðgarðurinn á Íslandi, fyrsti staðurinn okkar á heimsminjaskrá sem fylgja skyldur og kvaðir um að standa sig. Við getum líka dottið út af listanum. Á Þingvöllum fór loksins allt að ganga frábærlega vel eftir að bílastæðagjöldin komu til sögunnar. Þá fyrst var hægt að ráðast í ýmsar framkvæmdir og verkefni sem áður höfðu setið á hakanum vegna fjárskorts og oft óvissu um hversu miklu yrði úthlutað frá ríkinu til þjóðgarðsins frá ári til árs. Uppbýgging innviða, stígagerð, hreinlætisaðstaða, fræðsludagskrá, öflug landvarsla og mikilvæg öryggisgæsla hefur verið til fyrirmyndar undanfarin ár ásamt fleiru sem hefur verið fært til betri vegar.

Þegar verkefnið „Varða- merkisstaðir á Íslandi „ var í vinnslu í ráðuneyti ferðamála var einnig unnið verkefni um aðgangsstýringu á svæðum. Gullni hringurinn var tekinn sérstaklega fyrir þar. Eitt af því sem þar kom fram var hvernig nýta mætti bílastæði sem stjórnþæki innan svæða í náttúruverndarskygni þannig að ekki séu allir á sama stað á sama tíma. Á Þingvöllum er þetta einstaka stjórnþæki til staðar og tækifæri nú þegar. Í upphafi var mikil mótspyrna hjá ferðaþjónustunni við að greiða fyrir bílastæði á Þingvöllum, en nú hefur þær öldur lægt. Er þá ekki um að gera að halda því kerfi og þróa áfram, hvað sem náttúrupassa líður. Og best væri að passinn væri á landsvísu! Fyrirhugaðar breytingar hafa mikinn kostnað í för með sér.

Gullfoss – Geysir

Hver staður er einstakur og á þessum tveimur hefur verið flókið eignarhald og umsjón í gegnum tíðina. En staðan er mjög góð í dag miðað við á árum áður. Samkomulag hefur náðst um eignarhald og ábyrgð og samvinna er í fyrirrúmi milli landeigenda og ríkisins. Landeigendur þ.e. fjölskyldur á hvorum stað fyrir sig hafa tekið á sig mikla ábyrgð, þekkja staðina best og annast þá af virðingu. T.d. hafa þau byggt upp alla hreinlætisaðstöðu og bílastæði auk þess sem gæði eru í hávegum höfð og samfélagsábyrgð. Hvers vegna að rugga þeim bát umfram aðra staði á landinu. Þarna eru heimamenn mikilvægir sérfræðingar, sem þekkja þróun svæðanna.

Framkvæmdir á vegum ríkisins gengu lengi afar hægt, en undanfarin ár með tilkomu „Landsáætlunar um uppbyggingu innviða til verndar náttúru og menningarsögulegra minja“ hafa orðið töluverðar framfarir. Uppbygging á svæðunum þremur hefur haft álagsstýringu og öryggi að leiðarljósi í hönnun. Stígakerfi, hringleiðir, skilti ásamt bílastæðaskipulagi eru liður í því.

Uppbygging - dreifing

Hver eru skilaboðin til fyrirtækjanna á svæðinu ? Á að refsa fólki fyrir að gera vel? Haft hefur verið eftir ráðamanni að gjaldtakan geti verið liður í að dreifa ferðafólki. Hverjir eiga að taka við, eru þeirra innviðir tilbúnir og er raunhæft að öll svæði landsins séu tilbúin í heilsárs þjónustu. Í Uppsveitum Árnessýslu eru fyrirtækin opin allt árið, tilbúin til að þjónusta ferðafólk og eru mörg hver orðin seglar sjálf og upplifunarstaðir. Við viljum gjarnan að ferðafólk fari líka víðar um landið, en við viljum ekki fæla það héðan. Það er ekki svo ýkja langt síðan ferðaðþjónustan hér varð heils árs atvinnugrein.

Gullni hringurinn þessi gamla, þekkta ferðaleið hefur tekið miklum breytingum á undanförunum áratugum. Í upphafi voru það náttúruperlurnar Gullfoss, Geysir og Þingvellir sem löðuðu að og ferðamenn fóru hratt yfir og stoppuðu einungis á þessum þremur stöðum og gjarnan var talað um að þeir skildu lítið eftir. Í dag er þetta gjörbreytt og það er mikið í húfi fyrir fyrirtækin sem hafa tekið þátt í þeirri þróun, byggt upp, fjárfest og hafa framtíðaráform.

„Gæði og gestrisni“ öflug samvinna.

Uppsveitir Árnessýslu eiga sér sögu um öfluga samvinnu í ýmsum málaflokkum og þar með talið ferðaðþjónustu. Strax í kjölfar þess að fyrsta stefnumótun í ferðamálum var unnin á landsvísi á Íslandi réðust framsýnir sveitarstjórnarmenn í Uppsveitunum Árnessýslu í umfangsmikla stefnumótunarvinnu fyrir svæðið í heild frá Þingvöllum að Þjórsá. Stefnan hlaut heitið „Gæði og gestrisni“ þar sem í ljós kom að heimamenn voru einstaklega jákvæðir gagnvart ferðamönnum og þjónustu við þá, sem alls ekki var sjálfgefið alls staðar á þeim tíma þegar stefnan kom út 1998. Allar götur síðan hefur þessi stefna verið leiðarljós, uppfærð reglulega og fylgt eftir. Þetta góða samstarf og stefna varð mörgum öðrum svæðum til fyrirmyndar í upphafi og í gegnum tíðina. Uppsveitirnar höfðu sinn sameiginlega starfsmann og tóku virkan þátt í uppbyggingu og þróun ferðaðþjónustu á Íslandi, enda svæði sem byggði á langri reynslu heimamanna. Þau eru ótal mörg verkefni á vegum ríkisins sem fulltrúar Uppsveitanna hafa tekið þátt í auk faglegra nefnda, vinnuhópa og ráða.

Heimamenn/íbúar brugðust við eftirspurn og hafa byggt upp myndarlega þjónustu við ferðamenn. Langflest fyrirtækin eru fjölskyldufyrirtæki sem hafa byrjað með tveimur manneskjum og þróast upp í lítíl og meðalstór fyrirtæki jafnt og þétt í gegnum árin og oft hafa sést blóð, sviti og tár. Í dag eru önnur

og þriðja kynslóð að taka við víða eftir að hafa farið að heiman og menntað sig og snúið til baka. Nýir áfangastaðir hafa litið dagsins ljós sem hafa gjörbreytt ferðamynstrinu. Í þessu sambandi má nefna nokkra: fjölbreytt þjónusta fjölskyldunnar á Geysi, fjölskyldunnar á Gullfossi, fjölskyldunnar á Friðheimum, fjölskyldunnar í Efstadal, fjölskyldunnar í Gömlu lauginni og eru þá aðeins nokkrar af fjölmörgum fjölskyldum nefndar. Allt þetta fólk hefur unnið hörðum höndum að því að byggja upp fyrirmyndar gæðaþjónustu og skapa störf á svæðinu. Einnig eru dæmi um aðila sem ætluðu ekki í uppbyggingu, en urðu að bregðast við svo ekki yrði skaði á náttúru og umhverfi þegar staðir urðu skyndilega vinsælir, má þá nefna fjölskylduna við Brúarfoss og fl. Og stoppistaðirnir eru mun fleiri í dag.

Það ekki rétt að tala um að "dreifa" ferðamönnum heldur þarf að laða þá að nýjum stöðum, seglum og stoppistöðvum. Fá þá þannig til að dvelja lengur og fara víðar. Það er einmitt það sem hefur verið unnið markvisst að í Uppsveitunum í samstarfi og allt Suðurland hefur notið góðs af, þar sem ferðamynstur breytist, hringurinn stækkar, verður að hringjum og nýjar ferðaleiðir verða til. Störf hafa orðið til og byggðapróun á þá leið að unga fólk kemur til baka, þjónustustigið á svæðinu hækkar sem aftur laðar að sér nýja íbúa. Uppsveitir Árnessýslu er mjög þroskað ferðaðþjónustusvæði og það hefur ekki gerst að sjálfu sér, heldur með dugnaði og þrautsegu fólksins á svæðinu. Ferðaðþjónustan er viðkvæm fyrir margs konar utanaðkomandi áhrifum. Oft hafa aðstæður verið erfiðar, en nú gengur vel, ímyndin er jákvæð sem varðar allt landið. Höldum því áfram þannig.

Að lokum

Vonandi verða þessi drög að frumvarpi tekin til ítarlegrar endurskoðunar. Sanngjarnt er að koma á gjalddtöku fyrir landið allt, en alls ekki einungis á þjá staði. Það er sannarlega ekki farsæl hugmynd.

Margt þarf að skoða betur. Útfærsla framkvæmda og eftirlits verður að vera skýr því reynslan segir okkur hversu erfiðlega hefur reynst að hafa eftirlit með aðilum sem ekki fara að lögum og reglum í greininni nú þegar. Þetta fyrirkomulag leysir ekki málefni bílastæða um allt land sem rukkað er fyrir og eru í eigu einkaaðila. Heldur tekur það aðeins í burtu eina bílastæðagjaldið sem hefur virkilega verið að skila sýnilegum árangri.

Svo eru það stóru spurningarnar hvað kostar þetta, hvað verður eftir þegar upp er staðið og er tryggt að fjármagn skili sér til uppbyggingar á þessum stöðum t.d. í vegakerfi og öryggisúrræði, eða fer það í eitthvað allt annað.

Virðingarfyllt,
Ásborg Arnþórsdóttir
f.v. Ferðamálafulltrúi Uppsveita Árnessýslu
1.10.2026